

el interès per la polèmica antiislàmica, se presenta acompanyada del text àrabe y en colors, per lo que, junt a altres evidències codicològiques y textuales, se conclueix la presència de un nou interès filològic y escolar per el text àrabe, acorde con los inicis de la orientalista en època moderna.

Finalmente, Antoni Biosca i Bas (Universitat d'Alacant) estudia la influència de la doctrina musulmana sobre la *Carta de Samuel*, una carta àrabe enviada por Samuel de Fez al judío Isaac de Siyilmasa, traducida al latín por Alfonso Buenhombre en el siglo XIV, en la que el tema central es la polèmica doctrinal entre el judaísmo y el cristianismo. En ella, se acude a evidentes argumentos islàmicos (como citas directas del Corán, por ejemplo) para contraponerlos con los de las otras dos religiones de la correspondencia, argumentos que deberán servir para seguir con el estudio de las fuentes islàmicas a las que se tenía acceso en este momento.

Por lo tanto, tras este sucinto repaso por los varios argumentos que sostiene por los trabajos de este volumen, queremos destacar lo dicho al principio: la comprensión del enfrentamiento entre el cristianismo y el islam pasa necesariamente por la lectura de los textos traducidos en el mundo latino, es decir, por la localización de la información àrabe que circula en la Península (durante la Edad Media), por el análisis de los acontecimientos históricos y por la lectura (entiéndase también, edición) de los textos musulmanes traducidos al latín, las intenciones de los mismos, las repercusiones y los rasgos estilísticos e ideológicos. El equipo que ha organizado el seminario que dio lugar al volumen que aquí reseñamos sigue avanzando por esta senda, todavía inexplorada en buena parte de sus tramos.

Óscar de la Cruz Palma
Universitat Autònoma de Barcelona

JEAUNEAU, Édouard (ed.)

Glosae super Platonem, Guillelmi de Conchis Opera omnia III

Corpus Christianorum Continuatio Mediaevalis, 203

Turnhout: Brepols, 2006, XVII + 402 p.

ISBN 978-2-503-05039-3

Guillem de Conches, el nom del qual s'associa sobretot a la «descoberta de la naturalesa» a l'edat mitjana, és un dels representants més importants de l'anomenat renaixement del segle XII.

Un dels primers que ha reivindicat la importància d'aquest personatge per a la història de la filosofia i de les idees científiques, ha estat Édouard Jeauneau, qui, fa més de quaranta anys, li dedicà la seva *Mémoire* a l'École pratique des Hautes Études, un treball d'edició que es publicà tres anys més tard amb el títol *Glosae super Platonem*.

D'ençà de la publicació d'aquest treball —la primera edició crítica d'una obra del filòsof normand—, els estudis sobre Guillem

de Conches han fet progressos immensos. De fet, gràcies als esforços de diversos estudiosos, avui disposem d'edicions crítiques de gran part de les seves obres. Entre aquestes, en destaquen el *Dragmaticon* (juntament amb la traducció catalana medieval) i les *Glosses* de Guillem sobre la *Consolació* de Boeci apareguts tots dos dins de les «Guillelmi de Conchis Opera omnia», que dirigeix el mateix Jeauneau. Aquests avenços, així com també la troballa d'altres manuscrits, han portat a la necessitat de revisar i refer l'edició de les *Glosses* sobre el *Timeu* de Plató. A continuació, ens limitarem a assenyalar algunes de les innovacions més significatives d'aquesta nova edició de les *Glosae*, presentada per Jeauneau, res-

pecte al seu text anterior. Aquestes innovacions afecten tant la introducció com el text mateix.

La nova introducció de l'editor, la qual s'ha vist més que duplicada en extensió, posa sobre la taula alguns dels temes més discutits durant els últims anys, com ho són l'ensenyament de Guillem a Chartres, l'atribució (dubtosa) d'algunes obres i la successió cronològica del seu *opus*. Pel que fa al primer punt, i ponderant els diferents arguments, Jeauneau es decanta a favor de la hipòtesi que Guillem va ensenyar a Chartres (o en algun altre centre del nord de França, però no a París). Respecte als diferents intents d'identificació i atribució d'obres, explica la complexa situació de les *Glosses* sobre Juvenal de Guillem, de les quals només s'han conservat uns fragments, i també esmenta la possibilitat que Guillem escrivís glosses sobre Boeci, *De institutione musica*, i sobre Marcià Capella. Finalment, en referència a la cronologia, Jeauneau reafirma la seqüència de les obres de Guillem que ja havia establert a la primera edició i que havia rebut alguna crítica. Tots aquests punts s'han beneficiat molt del coneixement bastant més profund que tenim avui de les *Glosae super Priscianum* de Guillem, que s'editaran en breu dins de la mateixa col·lecció.

Pel que fa a l'edició, Jeauneau ha tingut en compte tres manuscrits nous: el ms. 261, de la Gräflich Schönborn'sche Schlossbibliothek de Pommersfelden (Q); el ms. IV.B.24 (626), de la Národní knihovna de Praga (R), i el ms. 2322, de la Biblioteca Universitaria de Salamanca (S). Tots tres ens donen un text fragmentari; això no obstant, mereix l'atenció el testimoni S, que, datat al segle XII, ofereix un text excel·lent per als capítols II-VIII i CXLVI-CLXXVI. El ms. S, per tant, ha contribuït considerablement a millorar el text d'aquesta nova edi-

ció. Una altra innovació respecte del text presentat per Jeauneau a la seva primera edició és la introducció dels diftongs. Amb això, l'editor no només segueix els criteris de la col·lecció, sinó que es posiciona deliberadament sobre una qüestió que ha suscitat certa polèmica —i ens sembla que ho fa amb molt bones raons, per molt que a alguns no els agradi; perquè resulta que Guillem mateix, a les seves *Glosae super Priscianum*, insisteix en la grafia dels diftongs que ell creu correcte: «Sed quamvis una [vocalis] pronunciatur sola, tamen debet utraque scribi. Propter imperitos qui volunt quicquid vident scriptum pronunciare, instituerunt moderni ut illa sola quae habet ibi sonum scribatur» (citada per Jeauneau, p. CIII). Segons Guillem, ometre els diftongs era, doncs, una concessió als «imperits», i hem de suposar que ell, per contra, els escrivia... Finalment, continuant amb les novetats d'aquesta edició, a l'apèndix trobem, entre altres coses, una transcripció de les anomenades *Glosulae Dibeigianae in Timaeum*, que depenen clarament de les *Glosses* de Guillem.

En definitiva, els importants canvis i precisions a l'edició i, també, a la introducció, fan que aquest llibre es pugui considerar una molt bona *mise au point*, tant del text en qüestió com dels estudis sobre Guillem de Conches en general.

Per acabar, cal esmentar encara el petit *Avant-propos* de l'editor, on descriu, amb una franquesa poc freqüent i una elegància gairebé literària, la història del seu interès per Guillem de Conches i les vicissituds del projecte d'edició de les «Guillelmi de Conchis Opera omnia» que dirigeix i que li desitgem que continuï dirigint per molts anys!

Alexander Fidora
ICREA.

Universitat Autònoma de Barcelona